

Üzleti Elemzések Módszertana

2. Előadás: Osztályozás

Kuknyó Dániel
Budapesti Gazdasági Egyetem

2023/24
2.félév

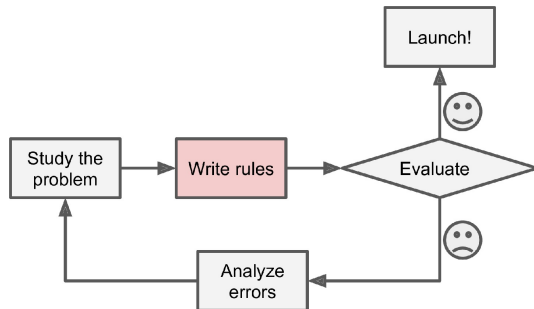
- 1 Bevezetés
- 2 Osztályozás
- 3 Osztályozás vagy regresszió?
- 4 Osztályozás jósága
- 5 Logisztikus regresszió
- 6 Modellezés
- 7 Softmax regresszió

- 1 Bevezetés
- 2 Osztályozás
- 3 Osztályozás vagy regresszió?
- 4 Osztályozás jósága
- 5 Logisztikus regresszió
- 6 Modellezés
- 7 Softmax regresszió

A determinisztikus szemléletmód

A hagyományos szoftverfejlesztési folyamatmodell eljárása:

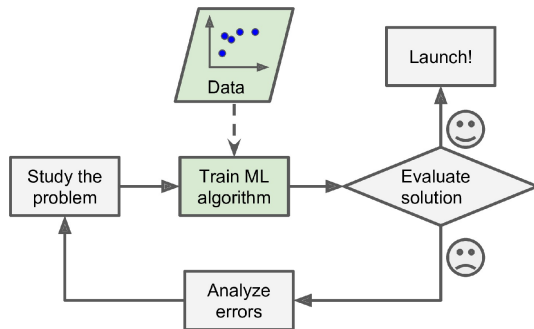
- 1 Az adott jelenség megfigyelése és adatok rögzítése
- 2 A megfigyelésekre olyan szabályok kidolgozása, amelyek jól leírják azt
- 3 A létrejött szabályrendszer kiértékelése
- 4 Rendszer fejlesztése a hibák alapján
- 5 Iteráció

A gépi tanulás szemléletmód

A gépi tanulás szemléletének
folyamatmodellje:

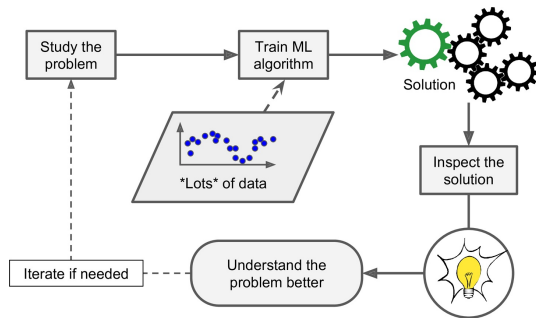
- 1 Adott jelenség megfigyelése és adatok rögzítése
- 2 Gépi tanulási modell tanítása az adatokon a szakterületi tudás segítségével
- 3 Modell kiértékelése
- 4 Hibák elemzése és kiértékelése
- 5 Iteráció

Tanítás automatizálása adatalapúan

Az gépi tanuló modellek tanítása és kiértékelése hosszú távon egy iteratív folyamat már létező keretrendszerekkel, mint az MLOps. Ennek számos területen vannak előnyei:

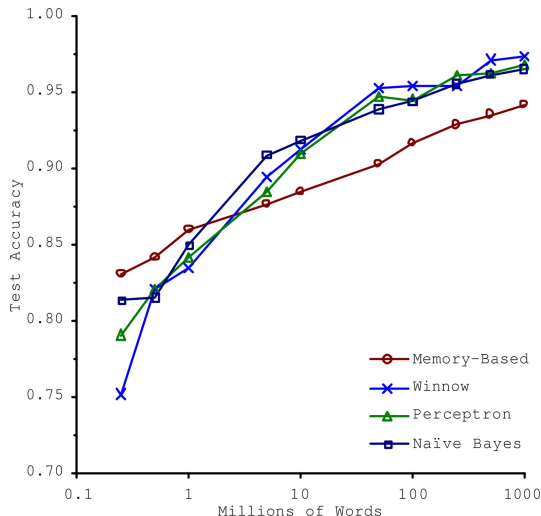
- Adaptáció az új adatokhoz
- Javuló modell teljesítmény
- Hibák és problémák azonosítása
- Új technológiai fejlődés integrálása
- Skálázhatóság és rugalmasság
- Szakterületi következtetések az elemzések által

Az adatok észszerűtlen hatékonysága

2001-es kutatásukban Michele Blanko és Eric Brill kimutatták, hogy a különböző ML algoritmusok **hasonlóan jól teljesítenek a természetes nyelvfelismerés területén mint a hagyományos algoritmusok**, ha elég sok adaton tanítják a modelleket. Ahogy ők fogalmaztak:

„Az eredmények azt mutatják, hogy újra kell gondolnunk, mire fordítjuk a pénzünket és erőforrásainkat: algoritmusok fejlesztésére, vagy adatgyűjtésre.”

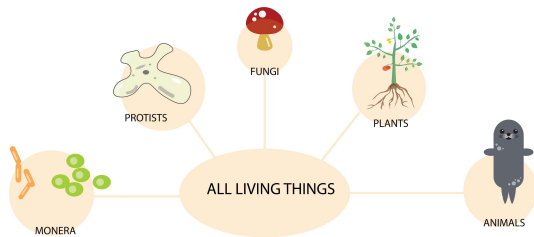
- 1 Bevezetés
- 2 Osztályozás**
- 3 Osztályozás vagy regresszió?
- 4 Osztályozás jósága
- 5 Logisztikus regresszió
- 6 Modellezés
- 7 Softmax regresszió

Osztályozás

Osztályozás

Az osztályozás a felügyelt gépi tanulás egyik alapvető feladata, amelynek célja, hogy megtanuljon egy modellt vagy szabályrendszert egy adott bemeneti adat alapján **annak besorolására előre meghatározott kategóriákba vagy csoportokba.**

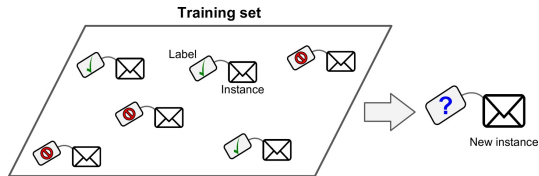

Five Kingdom system classification

Modellalapú osztályozás

Az osztályozó modell feladata, hogy a tanító adathalmaz alapján olyan szabályrendszert hozzon létre, ami **képes elszeparálni egymástól az egyedeket**.

Amennyiben érkezik egy új adatpont, a modell a saját szabályrendszere segítségével már **képes lesz becslést adni annak osztályára vonatkozóan**.

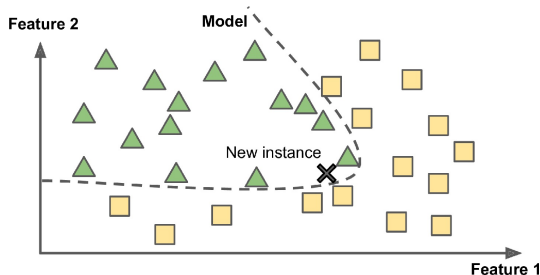

Modellalapú osztályozás

Döntési határ

Olyan **határérték**, amelyet a **modell állít be** az adatpontok különböző osztályokba való besorolásához.

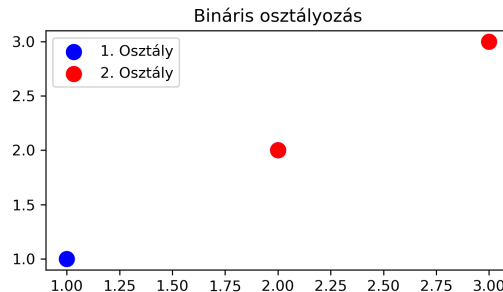
A határ **lehet egy vonal, egy sík vagy akár egy sokdimenziós felület**, attól függően, hogy milyen típusú osztályozó modellt használunk és milyen a bemeneti adatok dimenzionalitása.

Az osztályozás fajtái

Bináris osztályozás

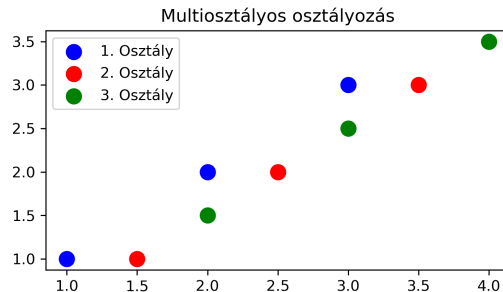
A modell két lehetséges osztály közül valamelyikbe sorolja be az egyedeket. Minden egyedhez csakis 1 osztály tartozhat.

Az osztályozás fajtái

Multiosztályos osztályozás

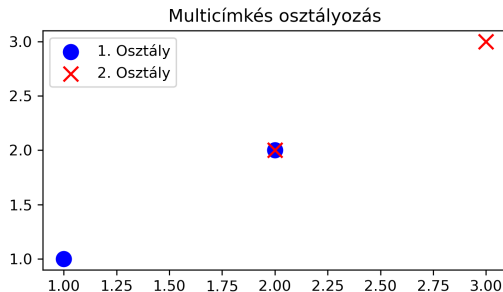
Több, mint két lehetséges kategória létezik, amibe az egyedek besorolhatók, ezek közül az egyikbe fog sorolódni az egyed. Minden egyedhez legalább és legfeljebb 1 osztály tartozik.

Az osztályozás fajtái

Multicímkes osztályozás

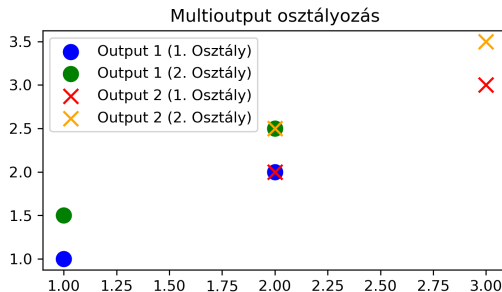
Minden mintaegyedhez több bináris vagy multicímkes címke kategóriából tartozhat osztály.

Az osztályozás fajtái

Multioutput osztályozás

A multicímkes osztályozás generalizált változata. Egy egyedhez egy multicímkes halmazból több elem is tartozhat.

- 1 Bevezetés
- 2 Osztályozás
- 3 **Osztályozás vagy regresszió?**
- 4 Osztályozás jósága
- 5 Logisztikus regresszió
- 6 Modellezés
- 7 Softmax regresszió

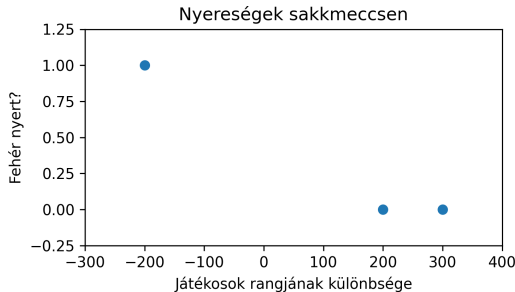

Példa: a probléma bemutatása

A következő kis adathalmaz három sakkjátszmának rögzítette az eredményét. Minden meccs esetén rögzítésre kerültek a következő rekordok:

Különbség	Nyertes
200	0
-200	1
300	0

Ebben az esetben az x változó, a **két játékos rangjának különbsége** a fehér és fekete játékos különbségét jelzi, az y célváltozó pedig egy azt a valószínűséget jelenti, hogy **a fehér nyert-e**.

Példa: lineáris predikció

Az adathalmazra egy lineáris regresszor modellt illesztve az eredmény a következő:

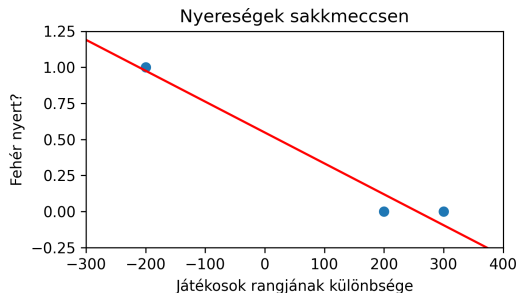
Különbség	Nyertes	Predikció
200	0	0.11
-200	1	0.97
300	0	-0.1

Ebben az esetben a lineáris modell:

$$\hat{y} = \theta_0 + \theta_1 \cdot x$$

Ahol $\hat{y}$ a modell predikciója a nyertesre vonatkozóan, θ_0 a konstans torzítás, θ_1 a függvény meredeksége és x a két játékos rangjának különbsége.

Az adatpontokra egy lineáris regressziós függvényt illesztve az illesztett modell a következő lesz:

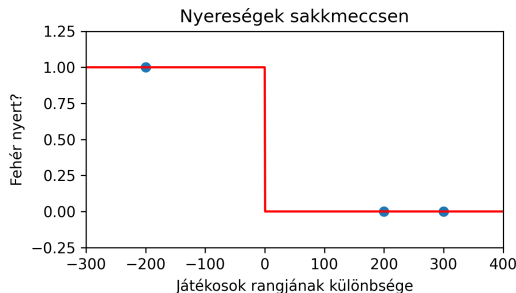

Példa: következtetések

A lineáris modell nem minden esetben ad racionális predikciót az adathalmazra vonatkozóan.

Negatív valószínűségeket nem értelmeztetek!

Éppen ezért ha a modellezés célváltozója egy valószínűség, szükség van arra, hogy az illesztett modell szélsőértéke 0 legyen ha a hely $-\infty$ és 1 ha a hely ∞ .

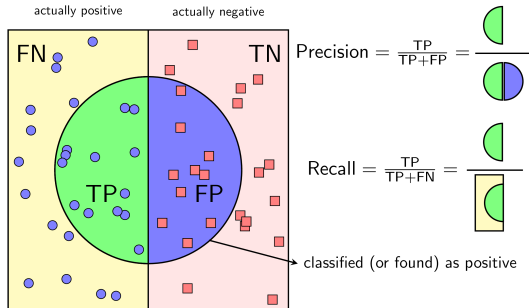

- 1 Bevezetés
- 2 Osztályozás
- 3 Osztályozás vagy regresszió?
- 4 Osztályozás jósága**
- 5 Logisztikus regresszió
- 6 Modellezés
- 7 Softmax regresszió

Az osztályozás teljesítményének mérése

- **Valós pozitív (TP):** Pozitív egyed, és annak is van osztályozva
- **Valós negatív (TN):** Negatív egyed, és annak is van osztályozva
- **Hamis pozitív (FP):** Negatív egyed, de pozitívnak van osztályozva
- **Hamis negatív (FN):** Pozitív egyed, de negatívnak van osztályozva

Ennek alapján két fő mutatószám áll elő, amellyel egy osztályozó modellt lehetséges értékelni:

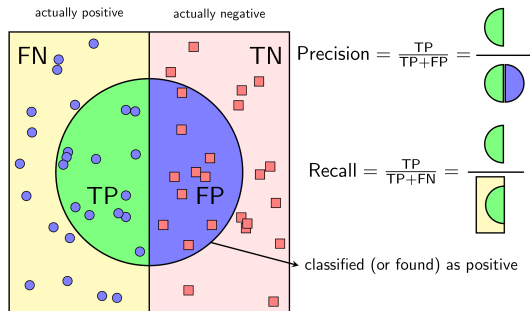
Az osztályozás teljesítményének mérése

Ennek alapján két fő mutatószám áll elő, amellyel egy osztályozó modellt lehetséges értékelni:

Pontosság

Megadja, hogy a pozitívnak osztályozott egyedek közül mekkora hányad volt ténylegesen pozitív:

$$P = \frac{TP}{TP + FP}$$

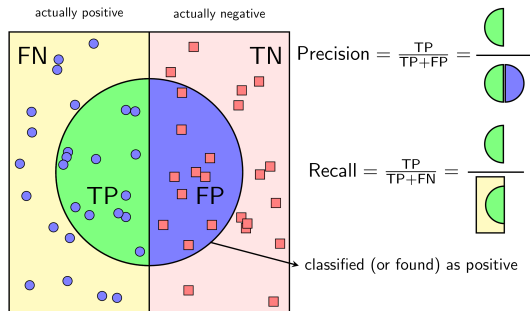
Az osztályozás teljesítményének mérése

Ennek alapján két fő mutatószám áll elő, amellyel egy osztályozó modellt lehetséges értékelni:

Visszahívás

Megadja, hogy az összes pozitív egyed mekkora hányadát osztályozta a modell pozitívnak:

$$R = \frac{TP}{TP + FN}$$

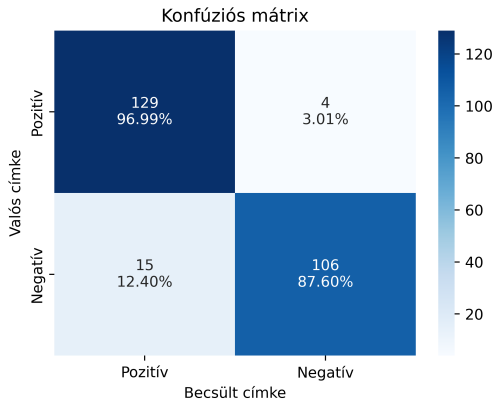

Konfúziós mátrix

A konfúziós mátrix vagy zavarmátrix a statisztikában és gépi tanulásban használatos egy gépi tanulási **algoritmus teljesítményének mérésére**.

A mátrix segít megérteni, hogy **milyen hibákat követett el a modell** és ezáltal segíti a modell finomhangolását és tovább tanítását.

A mátrix általánosítható tetszőleges címke számra.

- 1 Bevezetés
- 2 Osztályozás
- 3 Osztályozás vagy regresszió?
- 4 Osztályozás jósága
- 5 Logisztikus regresszió**
- 6 Modellezés
- 7 Softmax regresszió

Logisztikus regresszió

Gépi tanulási módszer kétosztályos (bináris) kimenetek előrejelzésére, amely valószínűségek megbecslésére szolgál. A logisztikus regresszió eljárása:

- 1 Adott mintaegyedre annak a valószínűségnek a megbecslése, hogy a modell a pozitív osztályba tartozik-e.
- 2 Ha a becsült valószínűség magasabb mint egy küszöbérték, a becsült osztály pozitív, egyébként negatív.

$$\hat{y} \begin{cases} 0 & \text{ha } \hat{p} > \theta \\ 1 & \text{ha } \hat{p} \leq \theta \end{cases}$$

Ahol $\hat{p}$ a modell által becsült valószínűség, $\hat{y}$ a becsült osztály és θ a küszöbérték.

A logisztikus (szigmoid) függvény

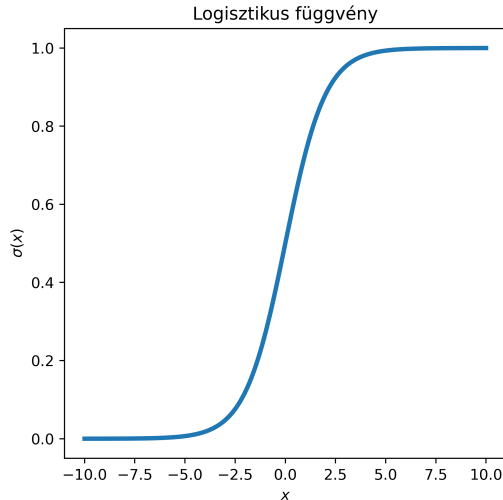
A logisztikus függvény a valószínűségek megbecslésére használt modell típus. A predikció előállításához először az eljárás előállítja z lineáris predikciót:

$$z = \theta_0 + \theta_1 x_1 + \theta_2 x_2 + \dots + \theta_r x_r$$

Majd ezt behelyettesíti a logisztikus függvénybe:

$$\sigma(z) = \frac{1}{1 + e^z}$$

Ahol σ a logisztikus függvény és e a természetes logaritmus értéke.

A logisztikus regresszió költségfüggvénye

A logisztikus regresszió célja, hogy **magas valószínűséggel osztályozzon pozitív egyedeket és alacsony valószínűséggel osztályozzon negatív egyedeket.**

A költségfüggvény egy mintaegyedre:

$$J(\theta) = \begin{cases} -\log(\hat{p}) & \text{ha } \hat{y}=1 \\ -\log(1-\hat{p}) & \text{ha } \hat{y}=0 \end{cases}$$

Az összes mintaegyedre kiszámított költségfüggvény az egyedi költségfüggvények összege:

$$J(\theta) = -\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n [y_i \cdot \log(\hat{p}_i) + (1 - y_i) \cdot \log(1 - \hat{p}_i)]$$

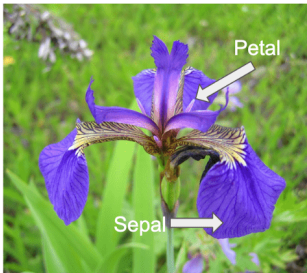
A költségfüggvény konvex, de nem létezik a minimum megtalálására zárt formájú számítás. Ennek megfelelően a minimum közelítése iteratív algoritmusokkal lehetséges.

- 1 Bevezetés
- 2 Osztályozás
- 3 Osztályozás vagy regresszió?
- 4 Osztályozás jósága
- 5 Logisztikus regresszió
- 6 Modellezés**
- 7 Softmax regresszió

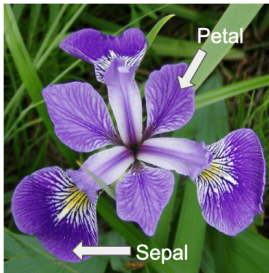
Írisz adathalmaz

A következő példában a minta adathalmaz Írisz virágokról tartalmaz információkat. Az adathalmazban található oszlopok a virág fajtája (Setosa, Versicolor, Virginica) a csészelevelek hossza és a szirmlevelek hossza.

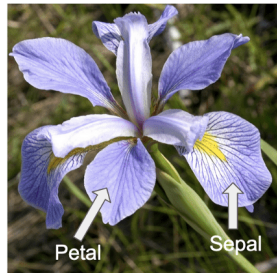
Iris setosa

Iris versicolor

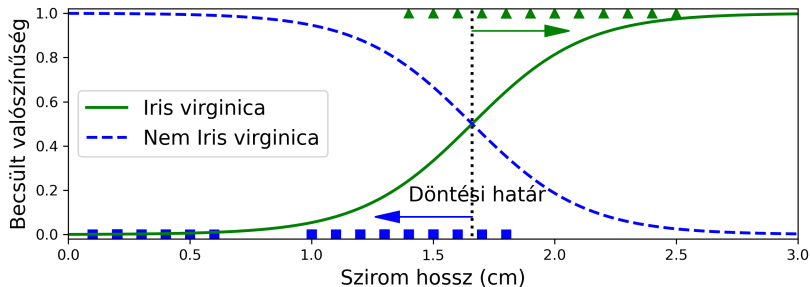
Iris virginica

Logisztikus regresszió az Írisz adathalmazon

A következő példában egy bináris osztályozás a feladat. A **logisztikus regresszió eredménye egy 1D döntési határ**.

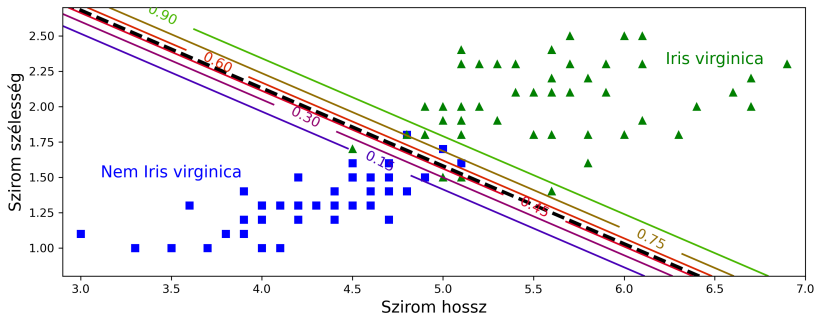
Az Iris Virginica szirm szélességei 1.4-től 2.5cm-ig terjednek, míg a többi Iris virág szirmai 0.1 és 1.8cm közöttiek. A döntési határ 1.65cm körül húzódik. 2cm fölött a modell egészen biztos benne, hogy Virginicáról van szó, 1cm alatt szinte biztos benne, hogy nem tartozik az osztályba.

Logisztikus regresszió több változóval

Ha több x változó alapján történik a modellezés, a döntési határ is több dimenziós lesz. Az alábbi példában a szirm szélesség és a szirm hossz alapján készült a becslés.

Ebben az esetben a becsült valószínűség a 3. dimenzió és a határ ott húzódik, ahol a becsült valószínűség megegyezik a küszöbértékkel, tehát $\hat{p} = \theta$.

- 1 Bevezetés
- 2 Osztályozás
- 3 Osztályozás vagy regresszió?
- 4 Osztályozás jósága
- 5 Logisztikus regresszió
- 6 Modellezés
- 7 **Softmax regresszió**

Softmax regresszió

A logisztikus regresszió általánosítható tetszőleges számú (k) osztályra. **Ebben az esetben a modell azt becsüli meg, hogy mekkora valószínűséggel tartozik az egyed az adott osztályokba.**

Adott k osztályra számított beletartozási valószínűség:

$$\hat{p}_k = \sigma(s(x))_k = \frac{e^{x^T \theta_k}}{\sum_{j=1}^k e^{x^T \theta_j}}$$

Ahol σ a logisztikus függvény és θ_k pedig k osztály tanítható paraméter vektora.

Miután a modell kiszámolta, hogy x mintaegyed mekkora valószínűséggel tartozik minden osztályba, **kiválasztja ezek közül a legnagyobb becsült valószínűséghez tartozót, és ez lesz a becsült érték:**

$$\hat{y} = \underset{k}{\operatorname{argmax}} (\sigma(s(x))_k)$$

Az *argmax* operátor a változónak azt az értékét téríti vissza, amelyik maximalizálja az adott kritériumot. Ebben az esetben a kritérium a legnagyobb valószínűség.

Softmax regresszió az Írisz adathalmazon

A kép a létrejövő döntési határokat mutatja. Érdekes megfigyelni, hogy az osztályok között létrejövő döntési határok lineárisak. A görbe vonal az ábrán a Versicolor osztályhoz tartozó valószínűség.

